

Tartu Ülikool
Usuteaduskond
Praktilise usuteaduse õppetool

Iti-Liis Orro

**Kristlusesisese konfessioonivahetuse
põhjustest ning mõjuritest intervjuude näitel
Eesti kodanikega**

Bakalaureusetöö

Juhendaja
dr theol Lea Altnurme

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Konfessioonivahetuse põhjused	8
1.1. Emotsionaalse või müstilise kogemuse ajal konfessiooni vahetanud	8
1.2. Praktilise vajaduse ajal konfessiooni vahetanud	10
1.3. Hingeliste ja usuliste vajaduste vajakajäämise pärast konfessiooni vahetanud	12
1.4. Konflikti või kirikus pettumise ajal konfessiooni vahetanud.....	13
1.5. Muud põhjused.....	15
2. Konfessioonivahetuse protsess.....	17
2.1. Sekundaarne religioosne sotsialiseerumine	17
2.2. Intellektuaalsed usulised otsingud	19
2.3. Õpetus ja praktika kord	20
2.4. Koguduse ligipääsetavus.....	24
3. Diskussioon	25
Kokkuvõte	29
Kasutatud kirjandus.....	32
Summary	34

Sissejuhatus

Teema valiku põhjendus

Teema valik on ajendatud konfessioonivahetuse vähesest uuritusest Eestis. See uurimus võiks heita rohkem valgust religioonimaastiku muutuste põhjustele. Lisaks sellele võivad töö tulemused pakkuda huvi erinevate konfessioonide esindajatele, kes võiks neist abi saada oma kiriku edasise tegevuse kujundamisel.

Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimistöö eesmärgiks on kirjeldada konfessioonivahetuskogemust kui väheuuritud osa religioosset maastikust, pakkudes seeläbi baasmaterjali edasisteks uurimusteks, samal ajal võimaldades kirikutele abivahendi edasiste strateegiate paikapanemisel, et olla uutele pöördujatele atraktiivsem või hoida olemasolevaid liikmeid kirikust lahkumast. Töös uuriti konfessioonivahetust ajendavaid algimpulsse ning protsessi mõjutavaid tegureid. Uurimistöö keskseteks küsimusteks on:

1. mis ajendas konfessiooni vahetama ning
2. mis mõjutasid konfessioonivahetuse kulgu ja uue konfessiooni valikut.

Uurimismetoodika

Töö kirjeldava iseloomu tõttu on allikatena kasutatud poolstruktureeritud intervjuusid. Valimi koostamisel on kasutatud mittetõenäosuslikke meetodeid – mugavusvalimit ning lumepallmeetodit –, võttes kriteeriumiks, et intervjuueeritavad peavad olema vähemalt korra konfessiooni vahetanud. Konfessiooni vahetanud inimeseks on loetud isik, kes peab ennast sellesse kategooriasse kuuluvaks, seega mõningatel juhtudel pole üleminekut formaalselt

toimunud. Viiel juhul oli informant vahetanud konfessiooni rohkem kui korra. Sellistel puhkudel käsitleti iga vahetust eraldi juhtumina.

Kokku intervjueriti 21 inimest, nendest 15 naist ning 6 meest, vanusevahemikus 21-80 aastat. Konfessionaalne jaotuvus kujunes järgmiseks: neli baptisti, kolm katoliiklast, 11 õigeusklikku, kaks luterlast ning üks Vineyard koguduse liige. Intervjuud olid suulised, viidi läbi Eestis 2014. aasta suvel, need lindistati ning hiljem transkribeeriti. Intervjuude keskmine pikkus on umbes poolteist tundi, kõige lühem 15 minutit ja kõige pikem kolm tundi.

Intervjuusid analüüsiti tavapärase kvalitatiivse sisuanalüüsiga, mida on soovitatud kasutada uurimistöodes, mis on kirjeldavat laadi ning mille puhul on teoreetilist tausta vähe.¹ Sisuanalüüsi käigus moodustati kategooriad induktiivse meetodi abil ning võrreldi neid hiljem kirjanduses välja pakutud kategooriatega.

Lühiülevaade probleemi senisest uuritusest

Liikuvust religioosel maastikul on uuritud enamasti kvantitatiivselt ja ühe riigi, peamiselt USA, piires, kasutades allikatena üleriigilisi küsitlusi.² Mitmed uuringud on konfessioonide kesksed ning otsivad vastust küsimustele, millised konfessioonid on kõige püsivama liikmeskonnaga, milliste liikmeskond kasvab ja millistel kahaneb.³

Religioosse liikuvuse teemaliseks mõjukaks esikteoseks peetakse 1968. aastal ilmunud R. Stark ja C.Y. Glock'i uurimust „American Piety: The Nature of Religious Commitment“, kus religioosset mobiilsust kirjeldatakse konfessioonide liberaalsuse-konservatiivsuse skaala taustal.⁴ S.A. Mueller heidab sellise lähenemise kõrvale, väites, et vahetuse juures on mõjuvaks hoopis teised tegurid (näiteks liturgia ning koguduse ligipääsetavus nii sotsiaalses kui ka

¹ Meri-Liis **Laherand**, *Kvalitatiivne uurimisviis* (Tallinn, 2008), 290.

² Nt Kirk **Hadaway**, „Denominational switching and religiosity“, *Review of Religious Research*, 21 (1980), 451-461; Wade Clark **Roof**, „Multiple religious switching: a research note“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 28:4 (1989), 435; Kirk **Hadaway**, Penny Long **Marler**, „All in the family: religious mobility in America“, *Review of Religious Research* 35 (1993), 97-116.

³ Vt nt **Finke**, Rodney **Stark**, *The churching of America, 1776-1990: winners and losers in our religious economy* (Rutgers University Press, 1992); Laurence **Iannaccone**, „Religious practice: a human capital approach“, *Journal For the Scientific Study of Religion* 29-3 (1990), 297-314.

⁴ Rodney **Stark**, Charles Y. **Glock**, *American Piety: the nature of religious commitment* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1968)

geograafilises mõttes), milles püüeldakse sarnasuse poole eelmise konfessiooniga.⁵ Samale järeldusele jõuavad teiste seas ka D.E. Sherkat ja J. Wilson.⁶

Uuritud on lisaks ühisnimetajaid, mis soodustavad või pärsivad konfessioonivahetust. Uuritavateks faktoriteks võivad olla muuhulgas vanus, sugu, elukoha geograafiline piirkond, sotsiaalmajanduslik staatus, abielu ning primaarne sotsialiseerumine. Läbi selle prisma on religioosset liikuvust uurinud näiteks K. Hadaway ja P.L. Marler,⁷ D.E. Sherkat ja J. Wilson,⁸ L.E. Lawton ja R. Bures⁹ ning C. Smith ja D. Sikkink.¹⁰ Viimatinimetatud jõudsid oma uurimistöö olulisele järeldusele, sotsiaalsed tegurid avaldavad eri inimgruppide konfessioonivahetusele erinevat mõju.¹¹ Konkreetseid põhjuseid, miks kristlusesiseselt konfessiooni vahetatakse, on käsitlenud W.C. Roof¹² ning D.R. Hoge, B. Johnson ja D.A. Luidens.¹³ Tulemused on sarnased, nimetatud on (konfessioonivälise) abielu, perekonna, sõprade või teiste isiklike suhete, kolimise või asupaiga ning õpetusega rahulolematuse mõju.

Konfessioonivahetusest Eestis on kõneldud üldiselt teiste uurimuste raames ning peamiselt möödamindes. Sellisteks uurimusteks on tööd, mis käsitlevad pöördumist ning apostasiat. Eestis on sellistel teemadel uurimusi läbi

⁵ Samuel.A. **Mueller**, „Dimensions of interdenominational mobility in the United States“, *Journal For the Scientific Study of Religion* 10 (1971), 76-84.

⁶ Darren E., **Sherkat**, John **Wilson**, „Preferences, constraints, and choices in religious markets: an examination of religious switching and apostasy“, *Social Forces* 73 (1995), 993-1026.

⁷ C. Kirk **Hadaway**, Penny Long **Marler**, „All in the family: religious mobility in America“, *Review of Religious Research* 35 (1993), 97-116.

⁸ Darren E., **Sherkat**, John **Wilson**, „Preferences, constraints, and choices in religious markets: an Examination of Religious Switching and Apostasy“, *Social Forces* 73 (1995), 993-1026.

⁹ Leora E. **Lawton**, Regina **Bures**, „Parental divorce and the „switching“ of religious identity“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 40:1 (2001), 99-111.

¹⁰ Christian **Smith**, David **Sikkink**, „Social predictors of retention in and switching from the religious faith of family of origin: another look using religious tradition self-identification“, *Review of Religious Research* 45:2 (2003), 188-206.

¹¹ *Ibid.*, 200.

¹² Wade Clark **Roof**, „Multiple religious switching: a research note“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 28-4 (1989), 530-535.

¹³ Dean R. **Hoge**, Benton **Johnson**, Donald A. **Luidens**, „Research Note: types of denominational switching among protestant young adults“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 34-2 (1995), 253-258.

viinud näiteks Lea Altnurme,¹⁴ Raigo Liiman,¹⁵ Liina Laasi ja Anu Rentel¹⁶ ning Hele Kulp.¹⁷

Ülevaade töös kasutatud tähtsamatest allikatest ja uurimustest, nende lakooniline iseloomustamine ja hinnang

Kõne all olev uurimistöö põhineb autori kogutud allikmaterjalil, milleks on suulised intervjuud konfessiooni vahetanud inimestega. Intervjuud on käesoleva töö kõige suurem väärtus tänu nende mitmekülgsel rakendamisevõimalusele. Selle töö raames on allikaid käsitletud konfessioonivahetuse kontekstis, allikmaterjal ise kätkeb endas aga väga erinevaid interpretatsiooni- või teemakäsitusvõimalusi.

Töö koostamisel ette tulnud sisulised ja vormilised raskused

Kuivõrd töö teema võib puudutada isikliku elu tahke, oli informantide leidmine mõnevõrra keeruline. Mittepersonaalselt, näiteks e-kirjade, abil kontaktloomine jäi sageli edutuks. Viljakamaks osutus pärast esimesi intervjuusid loodud usalduslikud isiklikud suhted, mille najal informandid juba järgnevat informante soovitasid.

Kogutud materjali analüüsi muutis keerukamaks vastavasisulise teoreetilise materjali vähesus ning raske kättesaadavus. Selle tõttu on autor oma töös keskendunud põhiliselt intervjuudele.

Töö struktuur

Käesolev uurimistöö on uurimisküsimuste sisemist loogikat jälgides jaotatud kolme peatükki. Esimeses peatükis käsitletakse allikaks olevatest intervjuudest

¹⁴ Lea Altnurme, *Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossusest 20. sajandi II poolel* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005)

¹⁵ Raigo, Liiman, *Usklikkus muutub Eesti ühiskonnas* (Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2001).

¹⁶ Liina Laasi, Anu Rentel, *Kirikutega liitumise põhjustest* (Tartu Ülikool, diplomitöö, 1994/1995).

¹⁷ Hele Kulp, *Kogudusest eemale jäämise põhjused EELK Tallinna Toompea Kaarli Koguduse ja Seitsemenda Päeva Adventistide Tallinna I Koguduse liikmete kogemusjutustuste näiteil* (Tartu Ülikool, magistratöö, 2013).

selgunud kristlusesisese konfessioonivahetuse põhjuseid. Teises peatükis on vaatluse all vahetusprotsessi mõjutavad tegurid. Viimases peatükis on diskussiooniosa, kus võrreldakse saadud tulemusi teiste uurimustega.

1. Konfessioonivahetuse põhjused

Järgnevalt on kirjeldatud intervjuudest ilmnenu nelja algimpulssi, mis ajendas konfessiooni vahetama. Nendeks on

- emotsionaalne või müstiline kogemus,
- praktiline vajadus,
- hingelised ja usulised vajakajäämised ning
- konflikt või kirikus pettumine.

Põhjused on ära toodud nimetussageduse järgi kahanevas järjekorras ning peatüki lõpus on eraldi käsitletud üksikjuhtumeid.

1.1. Emotsionaalse või müstilise kogemuse ajal konfessiooni vahetanud

Käesoleva töö valimi seas oli konfessioonivahetuse algimpulsiks kõige enam nimetatud müstilist või emotsionaalset kogemust.

Müstilise kogemuse ajal konfessiooni vahetanud intervjueeritute ühendavaks jooneks on nende eelmisesse konfessiooni kuulumise formaalne iseloom. Kõik nimetasid ennast kunagisteks luterlasteks, kuigi keegi ei olnud aktiivselt koguduse elust osa võtnud või kristlikke eluviise järginud. Vaid üks neist, 1942. aastal sündinud naine, kuulus luteri kirikusse perekonna kaudu, kuid kirikus käidi harva, sest see oli kodust väga kaugel. Teised kaks informanti olid liitunud luteri kirikuga pragmaatilistel põhjustel: esimesel paluti tulla ristivanemaks ning teine, hingeliselt haavatuna, et tema vanemad ei korraldanud talle kooli lõpetamise puhul pidu, nägi leeris võimalust see korvata:

„Esimest korda sain ma ristitud luteri koguduses. /.../ Mind paluti ühele lapsele ristivanemaks ja kuna ma olin ristimata, siis oli vaja ka endal

ristitud saada. Läks aastaid ja ma ise aktiivsest usuelust osa ei võtnud, tollal oligi see kõik jäigi teoreetiliseks.“ (Naine 1960, luterlus -> baptism -> katoliiklus)

„Ja mina mõtlesin, lille te mulle ei toonud, pidu te mulle ei teinud, õnne te mulle ei soovinud, vat, nii palju, nüüd lähen leeri, te teete mulle peo. /.../ Ma ei mõelnud üldse Jumala peale, ma mõtlesin ainult selle peale, et ma tahan näidata, et mulle tehakse pidu ja kõik nagu vaataksid ja kingitusi oli nii palju ja kõik oli nii tore /.../ Ja huvitaval kombel, et ma nagu Jumalast ei mõelnud aastaid. Ristitud ja leeritatud ja see polnud minu jaoks midagi.“ (Naine, 1940, luterlus -> baptism)

Kirjeldatud informantide puhul oli konfessioonivahetus ka sisuline ja järsk pöördumine, formaalsest usklikust tegelikult usklikuks muutumine pärast müstilist kogemust. Müstilise kogemuse osaliseks võidi saada koguduses, näiteks Püha Vaimu õhtul, aga ka üksi olles. Baptistikogudusega liitujad kirjeldavad oma müstilist kogemust baptistitunnistusele omaselt kui keha täitvast sisemist soojust ning kõikehõlmavat rahutunnet.

Lisaks müstilisele kogemusele võis konfessioonivahetuse tõuge olla emotsioonidest kantud. Vahetuse ajendina kirjeldati tugevat ülevat emotsionaalset kogemust. Konfessioonivahetus võis toimuda vahetult pärast sellist kogemust. Sealjuures tunnistas üks informantidest, et kuigi kokkupuuted uue konfessiooniga olid tihedad, toimus otsus lasta end õigeusu kirikusse salvida hetke-emotsioonist kantuna ning selle hajumise korral oleks ka soov konfessiooni vahetada tõenäoliselt lahtunud.

„Siuke konkreetne murdepunkt ka /.../ ma mäletan, mu jalad värisesid pärast seda [teenistust], see oli siuke laks, siis ma läksin preestri juurde, pärast, ja ütlesin, et kõik, et ma tulen ka. Ja siis toimus piht ja järgmine päev siis toimus salvimine.“ (Mees, 1986, luterlus -> õigeusk)

„Mingit plaani polnud, kõrvalt sõbrad juba vahetasid. Ma käisin nendega koos laulmas õigeusu kirikus ja mulle meeldis seal olla ja niimoodi, aga ma ei leidnud küll, et ma peaksin nüüd usku vahetama. /.../ [ma] ei saanud aru, et mis moodi saab vahetada midagi, et kui ma usun, et... erinevates kristlikes kirikutes on sama Jumal, ma ju ei vaheta midagi, milleks siis see

väline vahetus ka.. /.../ Et siis salaja N-il lasin end ära ristida. Või noh, salvida. Teistele ei luband ütelda (naerab), aga see oli aint ühe õhtu emotsiooni põhjal. Selles mõttes, et ma ütlesin N-ile, et kui ma praegu seda teeksin, siis ma saaksin tehtud, aga kui ma näiteks homseni ootaksin, siis ma enam ei tahaks nähtavasti. See oli pärast mingit teenistust ja sellised vaimsed emotsioonid alati hästi meeldivad ja korraks oli tunne, et mis oleks kui... aga ma arvasin, et kui ma poleks seda siis teinud, siis polekski kunagi, aga see ei pruugi ka nii olla, sest... ju see mulle ikka sobivam oli. Mulle meeldib selline mediteeriv ja süüviv suhtumine. Õigeusu kirikus on seda nagu rohkem.“ (Naine, 1976, luterlus -> õigeusk)

Ühel juhul andis emotsionaalne kogemus (Püha Maa külastus) tõuke hakata uurima teiste kirikute õpetusi. See kogemus tekitas rahulolematuse enda tollase kirikuga.

„Aga siis ma sattusin reisile Pühale Maale /.../ Ja selle reisi kõige tugevam elamus oli see, et ma ei kujutanud ette, et maailm nii religioosne on. /.../ Ja siis hakkasid tekkima küsimused, et miks. /.../. Et pärast esimest korda ei olnud enam miski see sama. Ja kui ma siis tulin, siis neid elamusi ja kogemusi, ma ei saanud toitu enam. Ja hakkas mulle tunduma mulle õpetus lahja, ma ei tajunud seda rituaali jõudu. Ja siis mul oli tegelikult selline plaan, et ma uurin nüüd enda jaoks veel põhjalikumalt läbi õigeusu, katoliku, teen mõlemad kateheesid veel läbi üks kord. Kui ma teist korda reisile läksin, sama, olid õekesed, palverännak oli, siis käis mingi krõps, sügisel läksin kohe katoliku kirikusse kateheesi.“ (Naine, 1976, luterlus -> katoliiklus)

1.2. Praktilise vajaduse ajel konfessiooni vahetanud

Konfessioonivahetuse taga võivad olla pragmaatilised vajadused. Neist sagedamini välja toodud põhjuseid on elukohavahetus, mille tõttu jääb harjumuspärane kogudus uuest elukohast liiga kaugele, et seda regulaarselt külastada. Üks pealinnast maapiirkonda kolunud naine nimetas olulise aspektina, mille järgi ta uut kodupaika kaalus, mõne kiriku lähedalolu. Tema vahetas

konfessiooni seetõttu, et kodu sattus olema teise konfessiooni kuuluva koguduse lähedal:

„Kui ma siia kolisin, siis noh, siin oli minu jaoks oli üks asi, mida ma mõtlesin enda jaoks, enda uut kodu otsides: et kas seal lähedal on kirikut, kus ma saan käia (naerab). /.../ Et siin on EKB-Liidu kogudus, et see oli minu jaoks selline täiesti teistmoodi asi, et ma varem väljapoole luteri kogudust polnud.“ (Naine, 1976, luterlus -> baptism)

Konfessioonivahetust võis soosida asjaolu, et ei nähtud sisulist vahet oma endise ja uue konfessiooni vahel. Kui olude sunnil satuti teise kogudusse, ei tekitanud see mingit vastuseisu:

„Ma abiellusin ja tulin maale elama /.../ siin oli siis baptisti kirik. Kuna minu meelest ühiste juurtega või niimoodi see konfessioon, mingisugused erinevused seal on, aga mitte nii põhjanevad, et oleks mingit tõrget tekitanud. Niimoodi astusin siis baptistikogudusse. /.../ Noh, see oli lihtsalt eluolude sunnil see konfessioonivahetus.“ (Naine, 1942, luterlus -> metodism -> baptism)

Nagu eelpool kirjeldatud, oli elukohavahetus kõige levinum praktiline ajend, ent nimetati veel kahte teist põhjust. Esiteks, vaimulikuks saada soovivale mehele pakuti kohest tööd teise konfessiooni kirikusse. Teiseks, üks tollane koguduse tegevusest aktiivselt osa võttev metodist lasi end luteri kirikus leeritada ja ristida, et veeta nädalavahetuseti lähedastega aega. Ka nende puhul soosis konfessioonivahetust see, et uut konfessiooni ei nähtud oluliselt erinevat vanast. Mõlemast intervjuust jäi kõlama idee, et kristlus on kristlus vaatamata konfessionaalsele kuuluvusele:

„Aga 93. aastal tuli välja selline raamat, Uku Masingu raamat „Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt“ /.../ see on kindlasti seotud konfessioonivahetusega. Sisemine usuelu läks, ee, sisemises usuelus kadusid ära piirid. Ei olnud enam vahet, kas oli luteri või õigeusu kirik, läksin sinna, kus sai, kus pakuti tööd. /.../ Ei olnud vahet, kas ma olen luterlane, õigeusklik, katoliiklane.“ (Mees, 1973, luterlus -> õigeusk)

„Ja siis oli mu õe abielu ja tänu sellele ta läks ristima ennast ja leerikooli ja meie vanaema elas N kandis maal ja käis kogu aeg N kirikus. Siis meie

läksime ka leeri, leeri N kirikusse. Lihtsalt, et siis vanaemaga koos käia pühapäeviti. /.../ Ja see, ma üldse ei näinud probleemi selles, et ma olen metodisti kirikus tegev liige, laulan, tantsin, trummi löön, ja siis lähen ja ristin ennast täiesti süüdimatult, lähen ristin ennast N luteri kirikusse. Ja ristisingi.“ (Naine, 1972, metodism -> luterlus -> õigeusk)

1.3. Hingeliste ja usuliste vajaduste vajakajäämise pärast konfessiooni vahetanud

Mõni informant sai impulsi konfessiooni vahetada, kui usulised ja hingelised ootused kogudusele muutusid. Nad ei tunnetanud enam kogudust endale sobivana ning hakkasid uut religioosset keskkonda otsima.

Käesoleva valimi raames toimusid mitmed sellised vahetused vabakoguduslikest kogudustest teistesse konfessioonidesse, mistõttu usuliste vajaduste mittetäitmine väljendus tihtipeale soovis vähem karismaatilise praktikavormi järele.

„Noh, kõige lapsekeelsemalt öelduna, et õigeusk lubab sul normaalseks jääda, sa ei pea kuskil huilgama ja ma ei tea püherdama ja plakatiga ringi jooksmas (naerab),“ olles eelnevalt tunnistanud, et „see selline tantsuline ja hõiskav ja trallitav vabakogudus oli mulle endale tollel minu enda nii-öelda olemisega kooskõlas nagu üks pluss üks võrdub kaks.“ (Naine, 1985, vabakogudus -> õigeusk)

Sisemiste usuliste veendumuste ja tõekspidamiste muutumisel võidi hakata otsima enda muutunud vaadetega kooskõlas olevat konfessiooni. Sealjuures võidi tunda, et endisesse kogudusse edasi jäämine oleks selle koguduse petmine, kuna ei järgita enam nende tõekspidamisi.

„Vot, seal [teoloogilises] koolis hakkas kooruma see, noh, hakkas ihuma, mind hakkas ihuma see kool. Et kuidagi nagu seda puhtust otsida. Et seda usulist, millega ma täiesti rahule jääksin /.../ ma sain aru, et ma ikkagi ei ole luterlane, ma ei ole tegelikult metodist.“ (Naine, 1972, metodism -> luterlus -> õigeusk)

„Esiteks on mul kogu aeg selline tunne, et nemad on nii usklikud, et ma ei ole enam selline, ma lihtsalt ei ole enam selline /.../ Teiseks, baptistidel on oluline see, et sa oled isiklikult Jumala poole pöördunud, patud andeks palunud ja nii edasi ja noh, Jeesus ütleb, et keegi muu ei saa taevasse või Isa juurde, kui minu kaudu, eks ole, aga sellest põhipunktist, mida baptistid väga kindlalt usuvad, seda ma lihtsalt enam ei usu (naerab). Ja noh, kui ma seal sellises koguduses käiksin edasi, ma tunneksin end valetajana, ma tean, et nemad eeldavad minult, et ma usun seda, ma ei taha neid häirida.“ (Naine, 1980, baptism -> luterlus)

1.4. Konflikti või kirikus pettumise ajal konfessiooni vahetanud

Üks konfessioonivahetuse põhjuseid on pettumine oma kirikus või koguduses. Pettuti, kui kogeti või oldi tunnistajaks vastuolule ühelt poolt kiriku õpetuse ja teiselt poolt tegelikkuse või isikliku moraalitunnetuse vahel. Mitmel juhul tajuti, et esitatud teoloogilistele küsimustele ei antud üldse või anti ebaadekvaatseid vastuseid. Intervjueeritavad tunnistasid sealjuures, et neile tundus, nagu põhjustaks selgituste küsimine pahameelt. Ühel juhul põhjustas konflikti informandi isa ning ühtlasi pastori liialt suured ootused informandile, mis muutis edasise suhtluse keeruliseks ning põhjustas usulise segaduse. Selliste kogemuste tagajärjeks oli kogudusest eemale jäämine, kaasneda võis kibestumise- ja usaldamatusetunne:

„Ja siis, noh, kuidagi hakkas kahvel tulema, et see, mida õpetati, tundus olevat kuskil väga teises maailmas sellest, mida ma igalt poolt mujalt lugesin ja nägin. /.../ See kuidagi ajas vihale. /.../ Kuidagi selline väga tugev pettumus.“ (Mees, 1978, mormoonlus -> õigeusk)

„Ja ma lõpuks loobusin seal käimast, mulle tundus, nagu mingi takistus oleks ette tulnud, keegi ei taha väga sulle neid teadmisi jagada, et mulle tekkis selline mulje, et seal oleks selline mentaliteet, et sa pead uskuma, sa pead pimesi uskuma, ära küsi küsimusi, lihtsalt usu, sest see on õige, kui sa usud nii. /.../ Ja noh, lõpuks isegi, ütleme niimoodi, et need inimesed hakkasid tunduma seal pigem siuksed, noh, võib-olla isegi natuke

silmakirjalikud, mulle üldse ei meeldinud, see hakkas mulle nii vastu käima.“ (Mees, 1994, nelipühilus -> luterlus)

„Ma veel kord rõhutan, et minu jaoks kirikuõpetaja oli luteri kirikus, ta on nagu maa sool, ta peab eeskju näitama, aga kui tema ise on .. kuidas ma saan teda kuulata ja uskuda, räägib ühte, aga teeb teist, eks ole, aga see kaotas minu mõtte, et ma ei saanud teda enam usaldada. Kui sul pole usaldust kirikuõpetaja ja kiriku vastu, siis on seal väga raske olla, siis ma pean ise lahti mõtlema, et kas ta rääkis seda tõega või ei rääkinud.“ (Naine, 1953, luterlus -> õigeusk)

„Mu isal olid minu suhtes teatud ootused ja et ma ikka pean kirikus palju tegema ja, mis on nagu loogiline /.../ aga siis mu ettepanekud väga ei võetud arvesse ja ära ka ei lõpetatud, siis mõtlesin, et selleks, et mu isa aru saaks, et ma tahaks, et lisaks sellele, et ta mu pastor on, oleks ka mu isa, aga tema ei oska neid lahutada, on ju, siis ma saan aru, et mul pole mõtet muuta inimest, kui ta ei taha muutuda, siis kergem oli mul minna ära kellegi teise kogudusse ja saada oma isa tagas või nii-öelda. /.../ ma tundsin, et ma pole rahul või ma tundsin, et ma ei saa seda usuliselt või hingeliselt seda, mida ma tahaks oma isa kogudusest.“ (Naine, 1985, vabakogudus -> Vineyard)

Pärast konflikti esilekerkimist jääd koguduse aktiivsest elust eemale, kuid sideme täielik katkemine võis toimuda pikema aja pärast.

„Kui ma nagu aktiivse sideme olin N [luteri] kogudusega loonud, siis nagu M [nelipühi] koguduses lõpuks, noh, ma hakkasin seal noorteõhtutel aina vähem käima, teenistustel ma seal enam ei käinud põhimõtteliselt ja üks hetk, kui mul oli huvi, et ah, teil on ka siin üks lastelaager tegemas, et mul on kogemust, et ma olen siin [luteri koguduses] juba käinud kahes lastelaagris, olnud abiõpetaja, aidanud seal igasugu ülesandeid välja mõelda, palvusi läbi viia. Et noh, ma oleksin täitsa huviline siin aitama, siis mulle öeldi enamvähem, et kui Jumal juhataks sind N kirikusse, siis jää ka sinna. Siis ma olin nagu... selge. Et jah.“ (Mees, 1994, nelipühilus -> luterlus)

„Esimesed haavad hakkasid armistuma, siis ma mõtlesin, et ma vaatan uuesti, annan teise võimaluse [mormooni kogudusele]. Ja ma leidsin täpselt sama jura teiste sõnadega, ühesõnaga suletud teoloogia, mis jõuab umbes kahe sõnaga tautoloogiasse ja on nutunaised. Ja siis ma rohkem ei käinud seal, misjonäridega ka ei rääkinud.“ (Mees, 1978, mormoonlus -> õigeusk)

1.5. Muud põhjused

Järgnevalt on eraldi välja toodud üksikjuhtumid, mis ei langenud ülalnimetatud kategooriatesse.

Perekonnatraditsioon – üks intervjueeritav lasi ennast õigeusku võida, kui temale oluline sugulane oli juhtinud tähelepanu õigeusklikule perekonnatraditsioonile. Sügavam tutvumine õigeusuga ning sellesse süüvimine algas pärast konfessioonivahetamist.

Puudub selge põhjus – üks intervjueeritav ei osanud selgelt põhjendada, miks ta konfessiooni vahetas. Uue konfessiooni vastu tekkis tal küll teoloogiline huvi ning juhuse tõttu puutus ta sellega ka tihti kokku, aga konfessiooni vahetamise peale ta ei mõelnud. Otsus tuli hiljem hetke ajal, sest *„võib-olla et üks hetk olin kvantitatiivselt juba õigeusuga rohkem seotud kui luterlusega ning olnuks veider seda mitte lõpuni praktiseerida.“* (Naine, 1976, luterlus -> õigeusk).

Kodutu – 'Kodutu' on termin, mida Lea Altnurme kasutab iseloomustamaks muuhulgas neid, kes rahutult koguduste vahel ekslevad, tundmata end kuskil mugavalt.¹⁸ Üks informant kirjeldas mitmeid religioosse aktiivsuse ja passiivsuse laineid ning alustatud ja lõpetamata jäänud usulisi otsinguid. Lõpuks jõudis ta järeldusele, et tema usuline identiteet pole täielikult välja kujunenud, mistõttu ta ei leia endale vaimset kodu enne, kui on lahendanud sisemise kriisi.

„Aga... mm.. ütleme, et tegelikult ma arvan, et mu enda põhiprobleem on mu enda see... selline... usu probleem... ma olen millegi pärast suhtelisest

¹⁸ Lea Altnurme, *Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005), 276.

noorest east peale ma olen iseenesest väga tahtnud olla, ma ei ütle, et nüüd just kristlane, aga ma olen tahtnud uskuda ja ma olen tahtnud olla kuskil kirikus. Aga samal ajal on minus pidevalt olnud mingisugune konflikt selle poole vahel ja teiselt poolt sellise, mm, noh.. küllaltki sellise, võib-olla, ma ei ütleks, et ateistliku, aga agnostitsistliku poolega minus, et mis tegelikult mind sellistest.. üleloomulikest ja vaimsetest kogemustest kipub kogu aeg eemale tõukama ja kipub sellist puhast ja külma ratsionaalsust, mmm, minusse sisestama. Ma arvan, et mul on.. mul on nagu mingisugune väga tõsine konflikt, mis ilmselt ei lasegi mul enne, kui ma olen selle ära lahendanud just nimelt nende kahe vastandliku pooluse vahel, mm, mis ei lasegi mul ilmselt üheski kogukonnas mu lõplikult kodus tunda ja mis ilmselt panebki mind ühel hetkel, kui see pinge kasvab liiga suureks nende kahe pooluse vahel, panebki mind jälle minema otsima midagi muud siis“. (Mees, 1979, luterlus -> katoliiklus -> õigeusk)

2. Konfessioonivahetuse protsess

Käesolevas peatükis on kirjeldatud intervjuudes ilmnunud mõjureid, mis kujundasid informantide konfessioonivahetuse protsessi ning aitasid kaasa uue koguduse kasuks otsustamisel. Nendeks aspektideks on:

- sekundaarne religioosne sotsialiseerumine,
- intellektuaalsed usulised otsingud,
- õpetus ja praktika kord ning
- koguduse ligipääsetavus.

2.1. Sekundaarne religioosne sotsialiseerumine

Käesoleva uurimistöö aluseks oleva valimi puhul on inimsuhted konfessioonivahetust tugevalt mõjutavaks teguriks. Sõprade, perekonna, isiklike autoriteetide ning koguduse tõekspidamised soodustasid märgatavalt konfessioonivahetust mingis kindlas suunas.

„Mina ei ole nii väga... selline... kes oleks tollal väga palju lugenud, aga just minu tütar ja tema sõbranna olid need, kes tegelikult väga sügavuti kaevusid ennast ja otsisid materjali ja lugesid ja Internetis seal tõlkisid inglise keelest ja tutvustasid mulle ka seda materjali, niimoodi koos sageli istusime ja vestlesime.“ (Naine, 1962, vabakogudus -> õigeusk)

„Sest, noh, Kaika nõid, ma olen ka tema austaja /.../ ja ka tema käest küsiti see küsimus, et mis usku tema üldse aktsepteerib ja ta ütles, et õigeusk, ja see andis mulle veel rohkem seda tugevust ja /.../ mis andis mulle veel tõeke enne seda, Peeter Torop on väga austatud mees Tartu Ülikoolis, ta on professor ja nii edasi, ja tema ka lasi oma kodu, oma maja, just õigeusu

preestril õnnistada, ta ütles, et ta tunneb ka, et sellel on mingi mõju.“

(Naine, 1953, luterlus -> õigeusk)

Vaimulik koguduse eeskujuna ning kogudus vaimuliku perekonnana on olulised inimesele, kes otsib kogudusest ka sotsiaalset külge. Vaimulike puhul hinnati arukust, avatud südant ja olekut, siirust, hinnanguvaba suhtumist, aga ka näiteks lakoonilisust. Vaimulike ja nunnade isiklik eeskuju tekitab inimestes kindlustunnet, nad on inspiratsiooniallikaks ja eeskujuks edasistes usulistes püüdlustes. Seeläbi võivad nad mõjutada inimese konfessiooni kuulumise valikuid.

„Kõige esimene õigeusu kogemus ja N, kes meiega rääkis, ta rääkis niivõrd ilustamata, niivõrd puhtast südamest ja niivõrd ausalt, et see oli ka see, mis äratas tähelepanu ja tõmbas kuidagi selle õigeusu poole. Ja Isa M juures käisime /.../ ja ka tema puhul ma tajusin sellist lihtsust, avatust... nagu ei olnud nagu sellist nagu mingit seina vahel, inimesed olid hästi läbipaistvad kuidagi, see oli ka see, mis köitis. /.../ Et selline siirus. See puhtus nagu ka. See puudutas kuidagi väga. Oli eeskujuks, inspiratsiooniks. Tekkis ka igatsus nagu... muutuda selliseks (turtsatab naerda). Nagu südames puhtamaks.“ (Naine, 1962, vabakogudus -> õigeusk)

„Ja, ega ma seal katoliku kirikus ei käinud, aga inimesed olid toredad ja seal oli üks hästi tore nunn N /.../ ta oli tohutult, tohutult sümpaatne naine, et väga ilusti rääkis eesti keelt, et noh, et sai nagu ohoh, et on ka täitsa normaalsed inimesed [katoliku kirikus].“ (Naine, 1977, baptism -> katoliiklus)

Mitmed informandid tõid konfessioonivahetuse olulise mõjutajana esile kogukonnatunnet ning isiklikku sobivust koguduse liikmetega.

„Ja, noh, alati sõltub, ma arvan, nendesse kogudustesse minek, kas esmakordne või konfessioonivahetus /.../ on ikkagi need konkreetsed inimesed, kellega sa seal kokku puutud esimesena ja katoliku kiriku puhul omal ajal oli tõesti see, et seal oli väga huvitav palett inimestest, selliseid põnevaid intelligente ja samas lihtsalt huvitava elukäiguga inimesi ja

kellega ma sattusin alguses üsna tihedalt vestlema, et see andis ka nagu oma panuse“. (Mees, 1979, luterlus -> katoliiklus -> õigeusk)

„Miks mulle meeldib väga N kogudus on see, et mulle meeldivad need inimesed, kellega ma koos laulan.“ (Naine, 1980, baptism -> luterlus)

2.2. Intellektuaalsed usulised otsingud

Inimsuhete kõrval oli teiseks sagedamini mainitud konfessioonivahetuse mõjutajaks iseseisvad intellektuaalsed usulised otsingud, mis enamasti leidsid väljundi erinevate koguduste ja kloostrite külastamises või teoloogilise kirjandusega tutvumises.

„Ja siis ma hakkasin ringi käima ja vaatama, et mida on.“(Naine, 1985, evangeeliumikristlus -> Vineyard)

„Käisin ju piilumas ka teistsuguseid kirikuid /.../ ma hakkasin rohkem uurima, rohkem surfama, otsima ja hankisin endale raamatu.“ (Naine, 1985, vabakogudus -> õigeusk)

„Need palverännakud, mis ma olen teinud, et mõnes mõttes sellist sügavuse või müstilisuse ja sellise nagu otsinguil, et ma siis, ee, ma ei leidnud seda erinevatest kirikutest, kus ma tõesti käisin siin ja otsisin oma kohta.“ (Naine, 1977, baptism -> katoliiklus)

Mitmele õigeusku astunud informandile oli avaldanud tugevat mõju pühakute elulugudega tutvumine. Informante isiklikult puudutanud elulugudele viidati intervjuu käigus mitu korda ja need on ajas säilitanud oma aktuaalsuse. Inspiratsiooniallikaks olnud pühakuga on mõnel juhul loodud tugev ja isiklik suhe, mis on mõjutanud inimese otsust konfessiooni valiku osas.

„Ma lugesin Optina kloostri märtrite elulugusid ja see vapustas mind veelgi enam. Eriliselt on südamelähedane munkpreester Vassili ja tema olemus, tema mõtted, tema elulugu, tema usukindlus, tema õpetused, see muutis kõik /.../ Mul on tänapäevani siuke tunne, et ta tõmbas mind Jumala juurde (naerab). /.../ Ja see on siiaaani mu lemmikraamat ja väga palju tuge leian sealt siiaaani. Kuidagi on selline tunne, et isa

Vassili kuidagi hoiab palve peal (naerab).“ (Naine, 1985, vabakogudus -> õigeusk)

2.3. Õpetus ja praktika kord

Rahulolematus senise õpetuse või praktika korraga ei olnud mitmel informandil konfessiooni vahetamise algimpulss, küll aga vahetuse kulgu soodustav oluline tegur. Informantide intervjuudest koorub, et rahulolematus eelmise õpetuse või praktikaga kergendas neil otsuse langetamist uue õpetuse kasuks.

Jumalateenistus on koguduseelu üks keskseid sündmusi. Seetõttu on sel oluline roll konfessiooniga liitumise soodustamisel või eemale tõukamisel. Järgnevalt illustreeriv näide, kuidas ühest jutlusest piisas, et inimest aastateks religioonist eemalduma panna:

„Ja tõepoolest ta [taaskohatud noorusaja sõber] rääkis väga palju just elust ja Jumalast ja kuidagi hästi eluliselt ja ta oli ainukene mees, keda ma suutsin Jumalast rääkimas kuulda. Kui ma koolis töötasin enne, see oli siis, kui mu abikaasa elas, ma olin kooli õppealajuhataja ja pastor N käis iga kuu, pidas jumalateenistust koolimajas /.../ Niisugune huvitav lugu, et esimese jumalateenistuse ma kuulasin otsast lõpuni ära ja teise jumalateenistuse ajal, ma mäletan ma võtsin ta vastu, kõik läksid saali, ma tegin mingeid dokumente õpetajate toas ja läksin üles tagasi ja kui lähen trepist üles ja tema räägib patust, et kõik olete patused. Minu jaoks oli ainult kolm pattu: valetamine, varastamine ja litsilöömine. Valetanud ma olin, seda ma teadsin (naerab), varastanud ma ei olnud ja litsi löönud ma ei olnud (naerab). Ma jäin sinna trepi peale seisma ja mõtlesin: „Sina, poisike, ütled mulle, et ma olen patune“. Ma nii vihastasin, keerasin trepi peal ringi ja üles ei läinudki. /.../ ja ma ei läinud enam kordagi jumalateenistusi kuulama.“ (Naine, 1940, luterlus -> baptism)

Siit ilmneb, kui oluline on inimestele, et jutlus neid positiivselt kõnetaks. Eelkõige oodatakse, et see puudutaks südant ja hariks hinge, oleks huvitav ja inspireeriv, harvem nimetati oluliste omadustena lühidust, konkreetsust ja lihtsust.

„Missavorm, ta on nagu lühike nagu, ei ole mingeid kahetunniseid teenistusi, on Sõna lugemine, väike jutlus, pühapäeviti pikem, ja on armulaud. Aga see, see ei ole nagu inimloba või kellegi arusaamine või mida keegi mingist asjast arvab, et ongi ainult see Jumalasõna lugemine, preester seal natuke kommenteerib ja on armulaud“. (Naine, 1977, baptism -> katoliiklus)

„Luteri õpetaja räägib lihtsale inimesele lihtsas keeles ja ta oma sõnumit tahabki südameni viia, hingeni viia, sind üles tõsta, sind innustada, ja mingi periood ma tundsin, et see mulle just väga-väga-väga meeldis, et just seda ma tahangi kuulata, et see on huvitav.“ (Naine, 1980, baptism -> luterlus)

Üldiselt heideti luteri jutlustele ette igavust, monotoonsust ning formaalsust. Vabakoguduste jutlustele aga liigset jutuvadaks muutumist, mistõttu õpetuslik pool võis informantide hinnangul olla ebapiisav.

„Ja seal oli see tavaline jumalateenistus, mis tundus mulle monotoonne ja niisugune noh, nigu väljapeetud tekst.“ (Naine, 1953, luterlus -> õigeusk)

„Noh, ja luteri kirikus oli igav kah. Ei olnud vist head jutlustajad, kes seal jutlustasid tol ajal“. (Mees, 1973, luterlus -> õigeusk)

„Missa raamis on see, mida vaimulik räägib, see aeg on kontsentreeritud, see ei ole pikk. /.../, aga seal [baptistikoguduses] läheb jutuvada väga pikaks ja see teenistus venib, ta venib, aga see tähendabki seda, et noh, juttu hakatakse veeretama“. (Naine, 1960, luterlus -> baptism -> katoliiklus)

„Sõna võib vahel täielik bullshit olla [nelipühi koguduses], aga oluline on see, et sa suudaksid selle Sõna anda nii karismaatiliselt edasi, nii elavalt ja nii säravalt, et inimestel tekib see tunne, et see Sõna saab osaks nendega. Mingis mõttes on ta jälle hea, nagu ma ütlesin, ta laeb patareisid, aga mingis mõttes on ta selline, et ta pigem, ta ei pruugi sulle midagi juurde anda, ta annab sulle hetkelise energiapaugu, aga ta ei hari sind või ta ei pane sind ka mõtlema niimoodi, nagu luteri jumalateenistustel, kui sa ikka seda kuulad, siis tihtipeale ta paneb sind

mõtlemata või mingite teemade üle mõtisklema“ (Mees, 1994, nelipühilus -> luterlus)

Nii karismaatiliste koguduste kui ka luteri kiriku jutluste puhul häirisid informante liigne keskendumine rahale ja rääkimine maistest hüvedest.

„Meil rikkad vaimulikud tulid Ameerikast jutlustama /.../ Tunnistustes aina mammona, ikka jahiti mammonat, räägiti, et näed, sain uue auto, Jumal aitab! Aga kui on rohkem raha, siis on rohkem võimalusi patustada.“ (Naine, 1985, vabakogudus -> õigeusk)

„Seal [õigeusu kirikus] ei olnud, et see maksab nii palju ja kui te teete seda, seal ei olnud hindasid taga ja see oli kuidagi väga siukene teistmoodi.“ (Naine, 1953, luterlus -> õigeusk)

Õpingud teoloogilises õppeasutuses on võinud soodustada kriitilist suhtumist jutlusesse ning mõjutada selle vastuvõtmist nii negatiivselt kui ka positiivselt:

„Üks põhjus, miks ma väga kaua ega ei käinud koguduses, ee, ma olen õppinud teoloog, ma olen õppinud kõnepidaja. /.../ Vahetult pärast lõpetamist /.../ ja üsna mitu aastat takkajärele, iga kord, kui ma kuulasin kedagi, kes ei olnud otseselt õppinud teoloog /.../ ma kuulasin, et seda peaks ütlema teistmoodi, aa miks ta niimoodi mõtleb, aa see ei ole loogiline, aga miks ta ei alustanud siukse--, noh, kritiseerin peas ja see mind ennast jube häirib, tegelt on tal hea jutlus, tal on hea sõnum, aga minu jaoks on sõnumid kõik ära hekseldatud, nad on trafaretsed, ma olen juba sada korda kuulnud, kõik on loengutes läbi arutatud. Noh, mida ma siis kuulan, eks ole“. (Naine, 1980, baptism -> luterlus)

„Üks asi, mis kiskus kaasa, oli jutlus. Ma olin õppinud Teoloogia Akadeemias, /.../ kõik need sellised eksegeetilised momendid, mida ma olin õppinud ja uurinud ja see jutluse pikkuse ja 20 minutit ja kõik need õpetused, ja siis järsku on Kadunud Poja jutlus, kus räägitakse ära, kes sümboliseerib Poega, kes sümboliseerib Jumalat, kes sümboliseerib Kuningriiki, mis kuningriiki, mis on Isa Armastuse sümbol ja kõik see toimus, kui, siis kõige rohkem poolteist minutit. Ja oli sooritatud mitte lihtsalt jutlus, vaid oli sooritatud täiuslik jutlus, kus mitte kellelgi ei jää mingeid segamõtteid kellegi vanaisa eluloost, mis tavaliselt põimitakse

nagu jutluse sisse, et rikastada oma juttu.“ (Naine, 1972, metodism -> luterlus -> õigeusk)

Jumalateenistuse juures hinnatakse kõrgelt muusikalist poolt ning laulu. Oluline pole ainult esteetiline külge, vaid ka traditsionaalsus, köitvus, aga ka vääriskus.

„Ladina keeles laulmine on ka minu jaoks väga vägev. Mingid sellised vanad väga traditsioonilised asjad kannavad mingit erilist jõudu.“ (Naine, 1960, luterlus -> katoliiklus)

„Et kui ma pöördun Jumala poole oma lauluga, siis see on tõesti midagi võimast. Aga põhiliselt mind häiris kõige rohkem laulude primitiivsus ja ././ nagu kunstlik lapselikkus ././ ma tean, et see laul ei vääri, noh, kuidagi Jumalale esitamist (naerab) ././ see ei saa olla kõik, mis on inimesel öelda Jumalale (naerab). Nii meloodiliselt kui tekstiliselt.“ (Naine, 1972, metodist -> õigeusk)

Karismaatiliste kogudustega seoses meenutati mitmel korral armulauarituuali, mille puhul on informante häirinud selle „põlve otsas läbi viidud“ olemus.

„Seal on meestel üleüldine preesterlus, see tähendab, et armulauda õnnistab suvaline koguduse liige, kes on meessoost, kes õnnistab ära Kirde saia ja kraanivee, sõna otseses mõttes.“ (Mees, 1978, mormoonlus -> õigeusk)

„Üks asi, mis mind hiljem hakkas häirima, minu jaoks see armulauasakrament muutus tähtsaks, selle pärast, et see on algristikogudus, sealt saadik, selle ristimise kõrval, see on põhiline, kus me võtame vastu, ütleme siis, selle Kristuse pärandi. Nelipühis seda armulauda ei ole, see on mingil kujul, hästi harva kord kuus, kus nad jagavad sulle plastipitsitäre viinamarjamahla ja sellist tüki sellist väikest... lavašši.“ (Mees, 1994, nelipühilus -> luterlus)

„Õigeusus toimetatakse pühalikku sakramenti altaris, aga vabakoguduses lihtsalt köögis põlve otsas.“ (Naine, 1985, vabakogudus -> õigeusk)

Katoliiklusesse ja õigeusku siirdunud informandid nimetasid tihti armastust „vana“ ja „traditsioonilise“ vastu, selle otsimine ja leidmine oli üks tõukeid konfessioonivalikul. Rikkalikkust kiideti ja hinnati nii õpetuses, muusikas

kui ka teenistuse vormis, aga ka rituaalides ja teoloogias. Külluses võidi näha märki, et inimene on rohkem hoitud. Mõni informant suhtus rikkalikkusse pragmaatilisemalt: ei ole igav ning alati on midagi uut, mida enda jaoks avastada, mille najal vaimulikult kasvada.

„See tohutu 2000aastane kirikupärimus on nagu nii rikas ja nii selline... noh... seal on oma murekohad, aga samas see on nagu nii... nii ilus“. (Naine, 1977, baptism -> katoliiklus)

„Ma tahan neid traditsioone. Ma usun, et traditsiooniline puhtus on väärt hoida.“ (Naine, 1960, luterlus -> katoliiklus)

2.4. Koguduse ligipääsetavus

Konfessioonivahetust soodustav aspekt on huviäratava koguduse ligipääsetavus. Mitmel korral tõdeti, et kogudusse, millega oleks soovitud liituda või mille vastu huvi tunti, oli keeruline minna pika vahemaa või puuduliku ühistranspordiliikluse tõttu. Seega pöörduiti alternatiivse võimaluse poole.

„Noh, olgem ausad, see on, N [kogudus] oleks isegi toimunud, aga... noh, see oli mulle puhtalt äärmiselt ebamugav [sinna saada], sisuliselt oli see, siuksed väiksed aspektid hakkavad ka mängima“. (Mees, 1979, luterlus -> katoliiklus -> õigeusk)

„Aga katoliku, katoliku ma hea meelega läheks vaatama, kuulama, mõtlema, aga /.../ sinna on vaja kuskil ümber nurkade minna, ühtegi otsebussi sinna ei vii ja ma lihtsalt ei viitsi oma nina sinna toppida. Logistiliselt liiga keeruline.“ (Naine, 1980, baptism -> luterlus)

3. Diskussioon

Religioonisotsioloogilises kirjanduses on konfessioonivahetuse põhjustena välja toodud abielu, perekonna, sõprade¹⁹ või teiste isiklike suhete mõju,²⁰ teoloogilist rahulolematust, vaimulikkonda ning ka asupaika²¹ või kolimist.²² (Konfessioonidevahelist) abielu nimetatakse sageli üheks teise kirikusse siirdumise põhjuseks.²³ Käesoleva valimi informantide seas seda põhjust nende endi puhul küll ei esinenud, kuid märgitud on juhul, kus kooselu tõi kaasa partneri pöördumise ja liitumise informandi konfessiooniga. Üks informantidest nentis, et abikaasa baptismi hülgamise järel on kompromissiks nende lapse kasvatamine luterlike põhimõtete järgi.

Käesoleva valimi järgi võib kinnitada ülaltoodud väidet perekonna, sõprade ning teiste oluliste inimeste mõjust konfessioonivahetusele. Religioosne läbikäimine võib olla soodustav faktor nii enne konfessioonivahetamise soovi teadvustamist kui ka protsessi jooksul. Vahetusotsusele eelnev mõju seisneb kokkupuudetes teiste konfessioonidega perekonna või sõprade kaudu. Otsuse järgselt on perekond ja sõbrad endiselt olulised, kuid märgatav on vaimulike ja nunnade isikliku eeskuju ning koguduseliikmete tähtsuse tõus. „Elust, usust, usuelust 2010“ küsitluse andmetel tehtud analüüs märgib, et omavahelist

¹⁹ Wade Clark **Roof**, „Multiple religious switching: a research note“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 28-4 (1989), 534.

²⁰ Dean R. **Hoge**, Benton **Johnson**, Donald A. **Luidens**, „Research note: types of denominational switching among Protestant young adults“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 34-2 (1995), 256.

²¹ Wade Clark **Roof**, „Multiple religious switching: a research note“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 28-4 (1989), 534.

²² Dean R. **Hoge**, Benton **Johnson**, Donald A. **Luidens**, „Research note: types of denominational switching among Protestant young adults“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 34-2 (1995), 256.

²³ Vt nt Wade Clark **Roof**, „Multiple religious switching: a research note“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 28-4 (1989), 530-535 ja C. Kirk **Hadaway**, Penny Long **Marler**, „All in the family: religious mobility in America“, *Review of Religious Research* 35 (1993), 97-116.

suhtlemist koguduses pidas oluliseks vaid umbes kümnendik koguduseliikmeid.²⁴ Samas on enamus käesoleva töö valimi informantidest väitnud, et nii inimeste isiklik meeldivus kui ka üldine kogukonnatunne on nende jaoks oluline. Näiteks hinnati kõrgelt jutuaajamisi kogudusekaaslastega enne või pärast teenistust, seda nii vabakoguduslike kui ka peavoolu kirikute liikmete seas. Samuti tähtsustati koguduse elu puudutavate sündmuste teatamist teenistuste raames. Mitmel korral rõhutati koguduse olulisust usklikule, sageli põleva halu metafoori kasutades.²⁵ Küsitluse ja intervjuude tulemuste erinevus võib olla tingitud esiteks käesoleva töö aluseks oleva valimi väiksusest. Valimi väiksuse tõttu ei pruugi tulemused olla representatiivsed. Teiseks võib „Elust, usust, usuelust 2010“ kõne all oleva küsimuse tulemusi mõjutada asjaolu, et arvesse võeti vaid koguduse ametlikke liikmeid. Erinevalt sellest käsitleb käesolev valim ka inimesi, kes ei pruugi ametlikult kogudusse kuuluda, kuid kes samas osalevad aktiivselt koguduse elus. Kolmandaks võib tulemuste erinevust põhjustada valimi iseärasus: konfessiooni vahetanuid peetakse oma religioossuselt keskmiselt innukamaks,²⁶ mistõttu nende jaoks on ka kogudusesisesed sidemed olulisemad.

Kirjanduses viidatud põhjustega²⁷ sarnaselt ilmnes ka informantide intervjuudest, et usulised vajakajäämised on konfessioonivahetuse oluline algimpulss. Täiendusena sellele väitele ilmneb käesoleva töö valimist asjaolu, et hingelised või usulised vajakajäämised võivad avaldada mõju küll vahetusotsusele eelnenud, aga ka järgnenud ajal. Rahulolematusele, eriti jumalateenistuse korraga, viidati intervjuudes korduvalt, seda ka siis, kui algseks eemalejäämise põhjuseks võis olla mõni muu faktor. Võib eeldada, et mitmete informantide puhul soodustas latentne rahulolematuse senisega sujuvat siirdumist ühest konfessioonist teise. Samas tuleb arvesse võtta võimalust, et mõni informant hindas eelmise

²⁴ Liina **Kilemit**, Anu **Rentel**, „Eestimaalaste ootused kirikule“. *Astu alla rahva hulka. Artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist*. Toim. E. Jõks (Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012), 152.

²⁵ „Kui sa kaminas vaatad, tõsta üks tukk kõrvale ja ta kustub ära, aga kui sa tõstad ta teiste juurde, siis ta põleb lõpuni. Täpselt sama juhtub inimesega, kes Jumalat usub ja Jumalat teab, aga jumalalaste hulgas ei käi. Siis on ta see kustuv süsi: teab palju, aga kustub. Selle pärast Jumal on loonud koguduse, et on koht, kus käia.“ (Naine, 1940, luterlus -> baptism)

²⁶ Nt Kirk **Hadaway**, Penny Long **Marler**, „All in the family: religious mobility in America“, *Review of Religious Research* 35 (1993), 111 ja Dean R. **Hoge**, Benton **Johnson**, Donald A. **Luidens**, „Research Note: Types of denominational switching among Protestant young adults“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 34-2 (1995), 258

²⁷ Wade Clark **Roof**, „Multiple religious switching: a research note“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 28-4 (1989), 534.

konfessiooni kogemust uue konfessiooni valguses ümber ning rahulolematus tekkis alles hiljem, tagantjärele.

Käesolevas töös käsitletud informantide vastustest ilmneb kolimise ja koguduse asupaiga tähtsus nii konfessioonivahetuse algimpulsi kui ka selle kulgemist mõjutava tegurina. USA-s läbi viidud uuringu kohaselt ei heida elukohavahetuse tõttu konfessiooni vahetanud oma eelmisele kogudusele midagi ette, sest vahetus on ajendatud pragmaatilistest kaalutlustest. Ei täheldatud, et kolimise tõttu teise konfessiooni siirdumine oleks kaasa toonud muutusi sisemistes usulistes veendumustes.²⁸ Peab ütlema, et käesolevas valimis on nii informante, kes sellele skeemile vastasid, kui ka neid, kellel teise konfessiooni siirdumine tõi kaasa olemuslikke muutusi sisemises usuelus. Näiteks kolimisest põhjustatult baptismist katoliku usku astunud naine läbis enne sisemisele veendumisele jõudmist pika kahtlusteperioodi seoses Maarja suure rolliga katoliku kirikus. Huvitava asjaoluna nähtub intervjuudest, et koguduse asupaika konfessiooni vahetuse kulgu mõjutava tegurina mainiti peamiselt negatiivsest aspektist: huvipakkuv kogudus jäi geograafiliselt liiga kaugele, või oli sinna ühistranspordiga keeruline pääseda, seetõttu tuli pöörduda mõne muu konfessiooni koguduse poole.

Kaasaja religioonile omast tendentsi individualiseerumisele on käsitletud mitmetes religioonisotsioloogilistes uurimustes.²⁹ See teema tõusetub ka käesoleva töö informantide puhul. Paljudel juhtudel rõhutavad informandid, et kristlane on kristlane vaatamata konfessionaalsele kuuluvusele. Nii võib käesoleva valimi põhjal tehtavates järeldustes nõustuda seisukohaga, et tänapäeva religioosset maastikku ilmestab religiooni individualiseerumine, kus kirik või kogudus kui institutsioon pole enam usumääratluses primaarne. Konfessioonivahetus tähendab seetõttu enamasti pigem koguduse ja praktikavormi vahetamist kui suuri muutusi isiklikus usuelus. Siit võib järeldada, et üldine tendents usu individualiseerumisele soodustab konfessioonivahetamise kulgemist, sest võimalust konfessiooni vahetada teadvustatakse järjest enam ühe

²⁸ Dean R. Hoge, Benton Johnson, Donald A. Luidens, „Research note: types of denominational switching among Protestant young adults“, *Journal for the Scientific Study of Religion* 34-2 (1995), 255.

²⁹ Vt nt Lea Altnurme, *Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioosusest 20. sajandi II poolel* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005).

aktsepteeritud võimalusena usuelus. Selline suhtumine vähendab ka vahetusega kaasnevat emotsionaalset stressi ja võimalikku süütunnet. Konfessiooni vahetanud informantidest koosneva valimi hulgas nähtub huvitava tendentsina informantide jätkuvad kokkupuuted teiste konfessioonidega, eelkõige teenistustel käimisenä. Teenistustele väljaspool enda konfessiooni võidakse sattuda perekonna kaudu, kuid sinna minnakse ka isiklikust soovist vahelduse mõttes. Kokkupuuted võivad olla ka praktilistel põhjustel, näiteks mõne muu konfessiooni heal tasemel pühapäevakool.

Mitu korda konfessiooni vahetanud informantidele tuleb iseloomulikuna välja tuua asjaolu, et mõni kuuluvus võis olla formaalne, näiteks lapsena luteri kogudusse ristitud informandid, kelle usuelu aktiveerus hilisemas eas ja teises konfessioonis.

Informantide seas oli ka vaimulike lapsi. Nende puhul võis täheldada usulise iseseisvumise soovi, kas siis selleks, et vanemate usust distantseerudes „leida enda tee“ (Mees, 1986, luterlus -> õigeusk) või saada selgust enda usulistes tõekspidamistes (Naine, 1985, evangeeliumikristlus -> Vineyard).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et käesoleva töö allikaks olnud valimist selgunud konfessioonivahetuse põhjused ja selle kulgemise mõjurid vastavad üldjoontes varem läbi viidud uurimustele, mis rõhutavad religioosse sotsialiseerumise, usuliste vajakajäämiste, koguduse ligipääsetavuse ja kolimise tähtsust. Valimi põhjal võib kinnitada usu individualiseerumise tendentsi elujõulisust kaasaja religioosel maastikul. Erinevused, mis ilmnesid töös käsitletud valimi põhjal tehtud järelduste ja viidatud uurimuste vahel, võivad olla põhjustatud valimite iseärasustest.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks on kirjeldada konfessioonivahetuskogemust, põhinedes suulistele intervjuudele inimestega, kes on vähemalt korra konfessiooni vahetanud. Töös keskendutakse kahele peamisele küsimusele, milleks on: mis ajendas konfessiooni vahetama ning mis mõjutasid vahetuse kulgu ja uue konfessiooni valikut.

Töö aluseks olnud valimist selgus konfessiooni vahetamise põhjustena neli peamist kategooriat:

- müstilise või emotsionaalse kogemuse,
- praktilise vajaduse,
- hingelise või usuliste vajakajäämise ning
- konflikti või kirikus pettumise ajal konfessiooni vahetanud.

Valimis esines vähesel määral ka kogemusi, mida ei saanud liigitada eeltoodud kategooriatesse. Algimpulssidest tõuseb esile siirdumine teise konfessiooni pärast müstilist või tugevat emotsionaalset kogemust. Müstilise kogemuse ajal vahetanute ühiseks jooneks on eelmise konfessionaalse kuuluvuse formaalsus, mistõttu uude konfessiooni siirdumisega oli seotud pöördumiskogemus. Tugeva emotsionaalse kogemuse ajal võidi konfessiooni vahetada vahetult või varsti pärast läbiraputava emotsiooni kogemist, aga see võis olla ka otsinguteperioodi algtõukeks. Teise suurema kategooriana kerkis esile konfessiooni vahetamine praktilistel põhjustel. Elukoha muutus oli neist levinuim, kuid põhjuseks võis olla ka näiteks tööpakkumine teise konfessiooni kirikus või soov veeta lähedastega aega. Vähem on konfessiooni vahetamisel märgitud veel kahte kategooriat: hingelised ja usulised vajakajäämised või konflikt/pettumus senises konfessioonis. Hingeliste ja usuliste vajakajäämistel korral ei pruukinud sisemises usuelus toimunud muutused enam harmoneeruda informandi tollase konfessiooni õpetuse või praktikaga, mistõttu hakati otsima sobivamat religioosset keskkonda.

Pettumist oma kirikus või koguduses põhjustas enamasti vastuolu tunnetamine ühelt poolt kiriku õpetuse ja teiselt poolt tegelikkuse või isikliku moraaltunnetuse vahel. Lisaks võis pettumist ajendada tunne, et olulistele teoloogilistele küsimustele ei saadud pädevaid vastuseid. Side kogudusega ei pruukinud katkeda kohe, vaid pikema perioodi jooksul.

Käesoleva uurimistöö aluseks oleva valimi puhul mõjutasid konfessioonivahetuse protsessi ning uue koguduse valikut

- sekundaarne religioosne sotsialiseerimine,
- intellektuaalsed usulised otsingud,
- konfessioonide õpetus ja praktika kord ning
- koguduse ligipääsetavus.

Oluliselt soodustasid sõprade, perekonna, autoriteetide ning koguduse tõekspidamised konfessioonivahetust mingis kindlas suunas. Sealjuures on vaimulike ja nunnade eeskuju inspiratsiooniallikaks informantide usulistes püüdlustes. Oluliseks peetakse ka kogukonnatunnet ning head läbisaamist teiste koguduseliikmetega. Konfessioonivahetuse kulgu on mõjutanud intellektuaalsed usulised otsingud, erinevate koguduste ja kloostrite küllastamise või teoloogilise kirjandusega tutvumise näol. Hoolimata sellest et rahulolematuse õpetuse või praktika korraga ei olnud mitmel informandil konfessiooni vahetamise algimpulsiks, mõjutas see siiski oluliselt konfessioonivahetuse kulgu. Kõige enam räägiti rahulolust või rahulolematusest jumalateenistuse, eelkõige jutlusega. Jutlusest oodati, et see puudutaks südant ja hariks hinge. Valdavalt heideti luteri jutlustele ette igavust ja monotoonsust, vabakogudustele „jutuvadaks muutumist“ ning mõlemale liigset keskendumist rahast rääkimisele. Vabakogudusliku taustaga informante häiris sageli nende endise konfessiooni „põlve otsas läbi viidud“ armulauarituual. Õigeusklike puhul on näha pühakute elulugude olulist soodustavat mõju konfessiooni valikul. Katoliiklusesse ja õigeusku astunud informantide puhul on soodustavaks teguriks olnud konfessiooni traditsioonilisus nii õpetuses, muusikas, teenistuse vormis kui ka rituaalides ja teoloogias. Konfessioonivalikut mõjutab ka huvipakkuva koguduse ligipääsetavus. Puuduliku transpordiühenduse või pika vahemaa tõttu pöörduiti alternatiivide poole. Eelnimetatud tegurid võivad olla nii eelmise konfessiooni juurest eemale

tõukavad kui ka uue konfessiooni poole tõmbavad. Mõjurid on reeglina omavahel põimunud, iga juhtum on individuaalne kogum keskmiselt kahest-kolmest tegurist. Esile võis, aga ei pruukinud kerkida teistest kaalukam mõjur, mille ümber ülejäänud koondusid.

Käesoleva töö allikaks olnud valimist selgunud konfessionivahetuse põhjused ja selle kulgemise mõjurid vastavad üldjoontes varem läbi viidud uurimustele, mis rõhutavad religioosse sotsialiseerumise, usuliste vajakajäämiste, koguduse ligipääsetavuse ja kolimise tähtsust. Valimi põhjal võib samuti kinnitada usu individualiseerumise tendentsi elujõulisust kaasaja religioosel maastikul.

Kasutatud kirjandus

ALTNURME, Lea. *Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005.

FINKE, Roger, STARK, Rodney. *The Churched of America, 1776-1990: Winners and Losers in Our Religious Economy*. Rutgers University Press, 1992.

HADAWAY, Kirk. Denominational switching and religiosity. – *Review of Religious Research* 21, 1980, 451-461.

HADAWAY, Kirk, MARLER Penny Long. All in the family: religious mobility in America – *Review of Religious Research* 35, 1993, 97-116.

HOGUE, Dean, R., JOHNSON Benton, LUIDENS, Donald A. „Research Note: Types of Denominational Switching Among Protestant Young Adults. – *Journal for the Scientific Study of Religion* 34 (2), 1995, 253-258.

IANNACCONE, Laurence. Religious Practice: A Human Capital Approach. – *Journal For the Scientific Study of Religion* 29-3, 1990, 297-314.

KILEMIT, Liina, RENTEL, Anu. Eestimaalaste ootused kirikule. – Astu alla rahva hulka. Artikleid ja arutusi Eesti elanikkonna vaimulaadist. Toim. E. Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012, 143-165.

KULP, Hele. *Kogudusest eemale jäämise põhjused EELK Tallinna Toompea Kaarli Koguduse ja Seitsmenda Päeva Adventistide Tallinna I Koguduse liikmete kogemusjutustuste näitel*. Tartu Ülikool, magistritöö, 2013.

LAASI, Liina, RENTEL, Anu. *Kirikutega liitumise põhjustest*. Tartu Ülikool, diplomitöö, 1994/1995.

LAHERAND, Meri-Liis. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn, 2008.

LAWTON, Leora E., BURES, Regina. Parental divorce and the „switching“ of religious identity. – *Journal for the Scientific Study of Religion* 40:1, 2001, 99-111.

LIIMAN, Raigo. *Usklikkus muutub Eesti ühiskonnas*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2001.

MUELLER, Samuel. A. Dimensions of Interdenominational mobility in the United States. – *Journal For the Scientific Study of Religion* 10 , 1971, 76-84.

ROOF, Wade Clark. Multiple Religious Switching: A Research Note. – *Journal for the Scientific Study of Religion* 28 (4), 1989, 530-535.

SHERKAT, Darren E., WILSON, John. Preferences, Constraints, and Choices in Religious Markets: An Examination of Religious Switching and Apostasy. – *Social Forces* 73, 1995, 993-1026.

SMITH, Christian, SIKKINK, David. Social predictors of retention in and switching from the religious faith of family of origin: another look using religious tradition self-identification. – *Review of Religious Research* 45:2, 2003, 188-206.

STARK, Rodney, GLOCK, Charles Y. *American Piety: The Nature of Religious Commitment*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1968.

Causes for and influences on inter-Christian religious switching based on interviews with Estonian citizens

Summary

The aim of this thesis is to describe the little studied experience of religious switching. The secondary purpose of the paper is to offer a basis for further research on the topic and to help churches in their planning of future strategies for attracting newcomers and retaining present members.

The research focused on two central questions: what caused the switch and what influenced the processes of switching and choosing a new confession. Due to the descriptive nature of the thesis, semi-structured oral interviews were used as the main method of data gathering. The criterion for selecting interviewees was for them to have switched confessions at least once. As a person is considered to have switched when they consider themselves to belong into that category of change, in some cases formal transition from one confession to the other did not occur. The interviews were conducted in Estonia during the summer of 2014. In total, 21 people were interviewed, out of whom 15 were female and 6 male. Four Baptists, three Catholics, eleven Orthodox, two Lutherans and one Vineyard congregation member were interviewed. The interviews were analysed using qualitative content analysis.

From the analysis, four main causes for switching were identified.

Switching caused by:

- mystical or emotional experience,
- practical need,
- spiritual or religious dissatisfaction and
- conflict in or being disappointed with the church.

A small amount of cases did not fall into any of these categories.

The most prevalent cause for switching was mystical or emotional experience. Due to the formal nature of respondents' previous confessional

commitment, switching after a mystical experience involved conversion. An intense emotional experience could lead to immediate switching or be the catalyst for a period of spiritual introspection.

The second most common factor to cause switching was practical reasons, such as moving to a different city, a job offer in another confession or a wish to spend time with relatives.

Changing confessions due to spiritual and religious dissatisfaction or because of conflict in or disappointment with the confession were mentioned less. In the case of spiritual and religious dissatisfaction, the changes in the respondents' inner religious life no longer aligned with the teachings or practices of the confession of the time, causing a search for a more suitable religious environment.

Conflict in or disappointment with the previous confession was most often caused by witnessing contradictions between the teachings of the church and the reality or personal sense of morale. In addition, the feeling of not being provided with the answers to important theological questions could lead to a sense of disappointment. Connection with the congregation did not always end instantly, but faded over time.

According to the sample of this thesis, the process of switching and choosing a new confession was influenced by:

- secondary religious socialisation,
- intellectual religious searching,
- teachings and practice of confessions and
- accessibility of the congregation.

The influence of friends, family, personal authority figures and congregation was very important to directing the outcome of the switch. The personal example of clergy and nuns could act as a source of inspiration for the respondents' religious aspirations. Sense of community and good relations with other congregation members were also mentioned as important factors.

Intellectual religious search in the form of visiting various congregations and monasteries or reading theological literature was confirmed to influence the process of switching.

Although dissatisfaction with religious teachings or practice was not always the cause of change in confessional affiliation, it did have considerable impact on the switching process. The most prevalent cause for dissatisfaction or satisfaction was the personal experience with liturgy, especially sermons. The sermons were expected to be heartfelt and educational. Most often Lutheran sermons were criticised for being boring and monotonous, while charismatic sermons were said to have the tendency to turn into ‘blabbering’. However, both forms of sermons were criticised for focusing too much on talking about money. Switchers coming from charismatic churches often expressed dissatisfaction with their previous confession’s approach to the communion ritual, which was regarded as ‘shoddily done’. For current Orthodox Christians, biographies of Saints could act as important sources of influence during the switching process. As for those currently affiliated with Catholicism or Orthodoxy, traditionalism in a confession’s teachings, music, liturgy, but also in rituals and theology were important.

In addition, the process of switching depends on the location and accessibility of the congregation that the switcher is interested in. Limited public transport or inconveniently long distances led to search for alternatives.

Factors influencing the switching process can cause both alienation from the previous confession or inviting to the current confession. Most influential factors in switching are intertwined, with each particular case being an individual mix of two to three factors on the average.

The causes found in the present analysis for switching confessions and influencing factors are mostly in accordance with previously conducted research that emphasises the importance of religious socialisation, religious dissatisfaction, accessibility of the congregation and changing locations.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Iti-Liis Orro,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Kristlusesisese konfessioonivahetuse põhjustest ning mõjuritest intervjuude
näitel Eesti kodanikega,

mille juhendaja on *dr theol* Lea Altnurme,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **06.05.2015**